

Рецензія на книгу *Я не суджу нікого: політичне життя Ісуса*

I Judge No One. A Political Life of Jesus. By David Lloyd Dusenbury. London: Hurst & Company, 2022. 312 pp.; ISBN: 9781787388055.

Данієл КУЧУРЯН

Українська євангельська теологічна семінарія, Київ, Україна

ORCID: 0009-0003-1994-540X

Є чимало книг на тему Ісуса і політики, що ставлять фундаментальні запитання: якою була позиція Христа щодо політики? чи можна розглядати Його дії як політичні й чи варто вважати Його політиком? Автор книги «Я не суджу нікого» не ставить цих запитань, натомість він дуже вдало контекстуалізує політичне життя Ісуса в юдео-римському контексті. Ба більше, Дюзенбері розглядає діяльність Ісуса в римській, галілейській і юдейській юрисдикції. Із цим, власне, й пов'язана та дилема, від якої відштовхується автор і яка одночасно є і назвою книги, і висловом самого Ісуса: «Я не суджу нікого» Ів. 8:15 (Переклад Івана Огієнка). Дилемою є питання, чому Ісуса, Який сказав: «Я не суджу нікого», страшили саме за політичний злочин? До того ж як свідчать Євангелія Ісус деінде насправді засуджував людей, багато хто навіть ображалися на Нього, і це лише ускладнює цю тему.

Книга складається із семи частин, кожна з яких має по три розділи. У перших двох частинах автор подає Ісуса в ширшому контексті – від Його зв'язку із зелотами і до зв'язку з різними філософами. Автор, безумовно, розглядає Його як політичну постать, але відмовляється від сучасної теорії Ісуса-зелота, яку він пов'язує зі вченням Реймаруса, представника епохи Просвітництва. Реймарус вважав, що Ісус не є кимось особливим, а унікальним і поготовів. Натомість німецький історик і філософ стверджував, що Ісус був черговим повстанцем, який намагався звільнити Ізраїль від римського панування. Дюзенбері відкидає таке трактування як абсолютно неадекватне, оскільки воно зводить Ісуса до ще одного «бунтаря з гірської країни» в довгій низці бунтарів. Суто політичне трактування також робить Ісуса нецікавим – з філософського погляду, і тому Дюзенбері намагається наслідувати таких філософів, як Спіноза, Кант і Ніцше.

Для Спінози «Ісус є неперевершеною іконою етики» (6), тоді як для Канта Ісус – навчитель універсального закону, який став «політичним невдахою і моральним переможцем» (39), чия перемога і сьогодні діє серед нас – як закваска. Тоді як «для Реймаруса Ісус – лише невдаха» (39) і його смерть – це кінець справи, Ніцше вважає, що західна культура виникла із судових процесів та вбивств двох невинних людей: Сократа й Ісуса. При цьому Ніцше приписує мудрості Ісуса здатність здійснити «переоцінку цінностей».

У першому розділі третьої частини Дюзенбері аналізує погляди різних античних філософів та істориків на питання, хто був Ісус у контексті Його розп'ятого. Автор починає із сирійського філософа Мара бар Серапіон який у листі (що вважається першим не християнським листом про Ісуса) пише своєму синові про несправедливе ставлення до «трьох мудреців», а саме: вбивство Сократа, спалення Піфагора та страту «мудрого царя», яким є Ісус. Отже, Серапіон пише синові: «Попри заплутану традицію про смерть Піфагора у вогні, дух піфагорійської думки певною мірою вшановується у великому саамському святилищі богині Гери. І попри отруєну чашу, яка вбила його, «Сократ не помер»; навпаки, його мудрість живе в діалогах Платона. І попри смерть Ісуса, він усе ще присутній у дотриманні «нових законів, які він дав» (68). Отже, Мара бар Серапіон вважає, що Ісус був філософом. Ще один філософ, про якого згадає автор, – це Лукіан, який презирливо називав Ісуса «людиною, яку розп'яли в Палестині за те, що вона запровадила нові таїнства». Як і Мара, Лукіан вважав, що Ісус – своєрідний законодавець. Отже, «для Лукіана Ісус – розп'ятий софіст і перший законодавець християн, для Плінія – Він є кимось на кшталт нумена, для Тацита – мертвий в'язень, для Йосипа Флавія – мудрець, а для юдея в діалозі Юстина – обманник» (77).

У третьому й четвертому розділах третьої частини автор розглядає Ісуса у вужчому політичному контексті, зазначаючи, що Ісус за походженням по матері, обрядом та вірою був юдеєм, але за римською юрисдикцією – галілеянином. На відміну від Юдеї, Галілея була не римською провінцією, а державою-клієнтом. Тому Дюзенбері, посилаючись на одного з римських істориків права, зазначає, що в жодному з чотирьох Євангелій немає анінайменшої вказівки на те, що Ісус у якийсь спосіб виявляв ворожість до римлян. Ба більше, автор заперечує приналежність Ісуса до есеїв і zelotів. Один з аргументів: Ісус заохочував платити податки, тоді як zeloti, навпаки, навчали цього не робити. З іншого боку, коли Пілат поставив Ісусові політичне запитання: «Чи ти Цар Юдеїв?», Ісус відповів: «Ти кажеш». Автор відзначає, що цією відповіддю Ісус навмисне залишив Пілата у невизначеності стосовно того, ким Він є насправді (96).

Четверта та п'ята частина присвячена спокусам і політичному життю Ісуса. Дюзенбері звертає нашу увагу на те, що Його проповідь про Царство Боже була небезпечною, коли сприймалася крізь призму керівних установок політичних і релігійних правителів, для яких Христос був екзистенційною загрозою їхньому

пануванню. І тільки коли Він подолав спокусу йти у владу (що відрізняло Його від зелотів), Він зміг розпочати своє публічне життя. Ісус відмовляється примушувати когось до послуху Закону Бога. Він не визволитель, як Мойсей і (пізніше) Мохамед. Однак Він є пророком, як Мойсей. Але закони Євангелія відрізняються від закону Мойсея: закон Мойсея та (пізніше) закон Мохамеда засуджують тіло, натомість закон Ісуса засуджує тільки душу (106). Ба більше, розглядаючи Ісуса як порушника закону, автор звертає увагу на випадок із жінкою, яку звинувачували в перелюбі. Коли Ісус запитав: «Чи ніхто тебе не засудив?», вона відповіла: «Ніхто, Господи». У цей момент Ісус проголосив новий правовий принцип: у царстві божественного права винний не може карати винного (118).

В останніх двох частинах, зосереджуючись на питанні розпінання Ісуса, автор звертає увагу, що Він як галілеянин не перебував під юрисдикцію римлян, тому Пілат і не хотів мати справи з цим. Однак за наполяганням євреїв римляни стратили Його, що означає: Ісуса не прийняли не тільки свої – весь світ відвернувся від Нього. Те ж, що Ісус не виявляв спротиву, для Реймаруса є ознакою, що Ісус був найменш ефективним зелотом в історії Юдеїв, з чим автор не погоджується. Ба більше для Дюзенбера це навіть не вказує на виникнення нового стиля зелотів. Це вказує на зародження нової священної ідеї, в якій є відмова від спротиву (169). Автор зазначає: мовчання Ісуса перед Пілатом свідчить, що Ісус хотів продемонструвати римському префекту Юдеї: Він не зелот. Та все ж, тричі повторивши, що він не знаходить провини в Ісусі, Пілат водночас не стає на захист Ісуса – він просто говорить як римський посадовець (206).

В останньому розділі автор згадує останню зустріч у політичному житті Ісуса – з двома розбійниками, поміж якими Його було розп'ято. Слухаючи розмову цих чоловіків про справедливість їхнього розпінання і прохання одного з них до Ісуса згадати його в раю, Христос не обговорює правомірність вироку. Попри те що розбійник визнає свою провину й заслуженість покарання, Ісус відповідає йому: «Сьогодні будеш зі Мною в раю». Посилаючись на різних філософів, як-от Ніцше, Кант і Спіноза, автор стверджує, що це – філософія любові, яка понад політикою. Цим усвідомленням ми безмежно завдячуємо тому, хто, несправедливо засуджений, не судив, а прагнув спасати (217).

Дюзенбері вдалося розглянути політичне життя Ісуса і вставити Його в чіткий політичний і ширший філософський контекст. Упродовж усієї книги можна відстежити червону лінію, яка аргументує, що Ісус не мав жодного стосунку до зелотів, але при цьому діяв як політик. Варто зауважити, що в такому контексті бракує огляду воскресіння Ісуса – як події, яку безумовно можна розглядати як частину Його політичного життя. Однак, очевидно, автор не ставив перед собою завдання проаналізувати абсолютно всі політичні події із життя Ісуса. Зазначимо, Дюзенбері пояснює протиріччя (чому Ісус, який сказав: «Я не суджу нікого», водночас засуджував багатьох людей) тим, що Ісус не є політичним суддею, і саме про це Його вислів: «Я не суджу нікого».

Але натомість Він – духовний суддя, і тому Той, хто ніколи не судить, усе ж серйозно застерігає: «Я суджу».

Не буде перебільшенням сказати, що книга Дюзенбера «Я не суджу нікого: політичне життя Ісуса» є цікавою та корисною не тільки для богословів, які вивчають особистість Христа та Його політичне життя, а й для філософів і всіх, кого цікавить ця тема.

Daniel KUCHURIAN
Ukrainian Evangelical Theological Seminary, Kyiv, UA

ORCID: 0009-0003-1994-540X

Надійшла до редакції / Received 24.10.2024
Прийнята до публікації / Accepted 14.11.2024